

AKBAŞ, E. (2020), “Ali Şeriatî Perspektifinde Aydın Kavramını İncelemek”,
Kadim Akademi SBD, C. 4, S. 2, s.125-127.

İnceleme Geliş Tarihi: 27.10.2020 / İnceleme Kabul Tarihi: 22.12.2020

ALİ ŞERİATİ PERSPEKTİFİNDE AYDIN KAVRAMINI İNCELEMEK

Esra AKBAŞ¹

“Aydın”

Ali Şeriatî, Ankara, 2013, Fecr Yayınevi, 103 sayfa

Aydın kavramı Ali Şeriatî'nin düşünce dünyasını oluşturmakla birlikte felsefesinin de temelinde yer almaktadır. Şeriatî aydın kavramını kendi üslubu ile harmanlayarak ele almaktadır. Bu nedenle ‘aydın’ kavramsallaştırması diğer düşünürlerden farklı bir şekildedir. Kitabın ana fikrini ‘aydın’ kavramının tanımı, açıklaması ve onun diğer kavramlardan ayrılan yönlerinin ifadesi oluşturmaktadır. Aydın ile toplumun ilişkisi ise bu tanımlamadaki en önemli faktör olarak görülmektedir. Tanımlama ihtiyacına Şeriatî'nin, aydının toplumdaki konumuna bakarak değer biçtiği yorumu yapılmakla birlikte özellikle aydının toplumsal ilişkilerde değişim ve dönüşümlerde yer aldığı konuma dikkat çektiği söylenebilir.

Şeriatî ‘aydın’ kelimesini kavramsal olarak ele alır ve irdeler. Aydın kelimesini açıklarken; kavramsal olarak yerine geçen ve kullanılan kavramlar ile karşılaştırarak ele alır. Burada karşılaştırma yoluyla tanımladığı diğer kavram ‘entelektüel’dir. Ali Şeriatî aydın kelimesi ile entelektüel kelimesinin barındırdığı anlamlar üzerinde durmakla birlikte, bu anlamlar arasında iç içe geçişlerin mevcut olduğundan ve anlamsal olarak karıştırıldığından söz etmektedir. Bu kavramların karıştırılmasından dolayı ‘aydın’ kavramının ‘entelektüel’ kavramının kimliğine büründüğü yorumunu yapmak mümkündür. Aydın kimliğinin saf halinin

¹ Mardin Artuklu Üniversitesi, SBE, Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans
Öğrencisi İletişim: n.esra.akbas@gmail.com

aslında ne olduğu, bu durum karşısında belirsizleştiği Ali Şeriatî tarafından savunulmuştur. Tüm bu karmaşa ve belirsizliğin aydın kavramının toplumdaki rolünü olumsuz etkilediğine dair vurgular da kitapta yer edinmiştir.

Kitabında entelektüel kavramının etimolojisine yer veren Şeriatî, kelimenin kökeni ile aydın kavramını karşılaştırmalı bir şekilde ifade etmektedir.

“Avrupa’da bizim karşılığına aydını eklediğimiz kelimenin aslı ‘intelijansiya’dır. Bu kelime mastardır ve onun sıfatı da ‘Intellectual’dır. Intellectualin kökü ‘Intellect’tir. ‘Intellect’, yani beyin, zihin, akıl, kudret, idrak ve uyanıklık anlamına gelir. Entelijansa bir adam derken uyanık anlayışlı, mütefekkir, şuurlu bir adam akla gelir. Bununla birlikte ‘intellectual’ veya ‘intelijansiya’, toplumda fikir, bilinç ve uyanıklık sıfatlarıyla tanınan bir sınıfa verilen addır. Yapılan bu açıklamaya göre toplumda uyanıklık, tefekkür ve bilinç yönü diğer özelliklerinden daha fazla olan intellectualdir. Ancak bütün bunlar lügat anlamına göre değildir. Ama

bizim konumuza giren kavram olarak aydınının ne olduğu konusuna gelince; aydın (intellectual), düşünce ve fikir konusunda çalışan bir fert veya sınıftır”(2013: 6).

Ali Şeriatî, anlama, kavrama ve daha sonra da dile sirayet eden bu kavram karmaşasını eleştirmeyi kendisine bir sorumluluk olarak görür ve eserlerinde bu iki kavramı ayrıntılı olarak ele alıp, nasıl farklılaştığını ve nasıl kullanılması gerektiğini okuyucuya aktarır. Bunların karşılaştırılmasını, okuyucuya daha iyi aktarabilmek adına, pek çok örnek ile ifade etmektedir.

Şeriatî; sanatçılar, bilim ve ilim insanları, alimler ve daha bir çok irfan ehlinin tercüme sırasında aydın olarak çevrilmesi yanlışının aydın ile entelektüel kavramının karışmasında temel bir yanlışlığı oluşturduğunu savunmaktadır. Bu yanlışlığı eleştirmeyi kendine bir vazife gören Şeriatî, yanlışlar üzerinden kavramları karşılaştırıp tek tek işleyerek asıl aydının kim olduğuna erişmeyi amaçlamaktadır. Ancak bu yanlışın halen devam ettiğini ifade ederken aslında aydın kelimesinin bu gruplardaki fertlere verilmesinin doğru olmadığını belirtmektedir. Aydın kavramının kendine özgü bir sıfat olduğunu kendine has üslubu ile vurgulamaktadır. Aydın tüm batı sembollerinden sıyrılıp aslında bir düşünceye sahip olan kişi olduğunu açıklamaktadır. Sıfatlar ile nitelendirmeye çalıştığı bu iki öznel kavramı Şeriatî, aydın kavramında ferdin düşüncesini; entelektüel kavramında da ferdin çalışması yönündeki görüşlerini niteleyerek netleştirmektedir.

Şeriatî’nin aydın kavramını Batı’daki anlamından sıyırdığı, sıyrılması gerektiğini amaçladığı aşikârdır. Aydınların vazifesini Batı’yı övgüden uzak bir şekilde yerine getirmesi gerektiğini belirtmiştir. Şeriatî; Batı’yı öven, kendi toplumlarından uzaklaşan, kendi toplumunu aydınlatamayan aydınları eleştirmektedir. Kendi toplumuna yabancılaşmadan toplumu aydınlatmanın mümkün olduğu ilerici olmanın aslında Batıcı olmak olmadığı kitapta anlatılmaya çalışılan fikirler arasında yer almaktadır. Şeriatî Batıcı olmadan da, kendi toplumuna yabancılaşmadan da ilerleme amacı güden bir aydını savunmaktadır.

Şeriatî, Avrupa’da aydını, soylular ve din görevlileri arasında konum seçmekte olan yönüyle okuyucuya aksettirmiştir. Bu süreçte aydının 17. Yüzyıl Avrupa’sında oluştuğunu ifade etmektedir. İslam toplumları ile Avrupa toplumlarında aydını açıklarken karşılaştırmaktadır.

Avrupa'daki aydın karakterinin doğu toplumlarında da toplum, kültür ve insan ayırt etmeksizin uygulamaya konulmasının ağır sonuçlar doğurduğunu ifade etmiştir. Yazar, kendi toplumunun habitusunu özümsemeden, başka bir kimliğin rollerini giyinip bunu toplumun iyileşmesinde kullanmak, toplumu iyileştireceğini umut etme anlamında bir aydın kavramının, aslında toplumu hasta etmekten ibaret olduğu yorumunda bulunmaktadır.

Şeriatî'nin kitabında yer verdiği bir diğer husus, aydının okullu, diplomalı olmasının gerekli şart olmadığıdır. Şeriatî'nin perspektifinde aydın, üretebilen katkı sağlayabilen herkestir. Bu katkının doğru topluma doğru kültürle aktarımı ise aydının en önemli görevini oluşturduğu hususu, Şeriatî'nin diğer kitaplarında da yer almakta ve okuyucuya net bir ifade ile aktarılmaktadır.

Şeriatî *Aydın* kitabının son bölümlerinden 'Bizim Aydınlarımıza Bakış' adlı bölümde mensubu olduğu İran toplumunu merkeze alarak doğu toplumlarının aydınlarına bakışını, aydınların gördüğü muameleleri, okuyucuya aktarmaktadır. Ali Şeriatî'nin *Ne Yapmalı?* eserinde ise sıralı maddeler eşliğinde, aydının ne yapması gerektiğini, sorumluluğunu, topluma olan olumlu etkilerini ve yaptığı yanlışlar ile topluma verebileceği zararları kaleme almıştır. Aydınların sorumluluğunu ise "gelenekçi bir toplumda aydın olmanın ilk sorumluluğu, kendi toplumunu uyarmaktır" (1986: 76) şeklinde net bir üslup ile ifade etmiştir.

Sonuç olarak, yazarın, aydını tanımlamada kullandığı karşılaştırma tekniği ve entelektüel, entelijansiya kavramlarına yaklaşımı, okurun aydını tanımada önemli etki yaratmaktadır. Yazar, kaynak olarak Batı ve Doğu tarihi, sosyolojisi ve kültüründen beslenerek aydına yüklenen sorumlulukları net ifade ile aktarmaktadır. Toplumun aydına yüklediği, sorumluluklarının yanı sıra aydının nasıl bir bilince sahip olması gerektiği üzerinde durur. Aydın, sorumluluk bilinci ile bulunduğu dönemde ve sonraki dönemlerde topluma rehberlik etmektedir. Aydın kavramının yol gösterici kavramı ile kesiştiğini ifade etmemiz bu sebeplerden ötürü mümkün olmaktadır. Ele aldığımız bu kitap, hem etkilediği kendi dönemi için hem de bize verdiği fikirleri dolayısıyla bugünler için "aydını" anlamada önemli bir kaynak hüviyeti taşımaktadır.

*Kitap
İnceleme*

KAYNAKÇA

Şeriatî, A. (1986). *Ne Yapmalı*. İstanbul: Bir Yayıncılık.

Şeriatî, A. (2013). *Aydın*. Ankara: Fecr Yayınevi